

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

NA DZIEŃ DZIECKA

◆ ◆ ◆
OJCZYSTY – DODAJ
DO ULUBIONYCH

Dawno, dawno temu, bo jeszcze w prasłowiańszczyźnie, był w użyciu rzeczownik *dětъ o zn. 'dzieci, dziatwa' i – jak wskazuje znaczenie – był to rzeczownik zbiorowy, podobny do tego, który znamy z Mickiewiczowskiej „Świtezi” („Uderzą w trąby, rusza młodź, już w bramie...”). Być może utworzony został od równie starego, a może jeszcze starszego czas. *dojiti 'ssać' – *dětъ to 'to, co ssie (piers)'. Rzeczownik zbiorowy *dětъ stał się z kolei podstawą wielu utworzonych od niego słów. Powstał od niego rzeczownik *dětę, czyli dzisiejszy, już niemal nieużywany DZIECIĘ – został utworzony jako forma liczby pojedynczej od rzecz. zbiorowego (nasi przodkowie odczuli widać potrzebę wyławiania z tłumu dziatwy co jakiś czas pojedynczego dziecięcia). Ponieważ wyraz DZIECIĘ powstał jako forma liczby pojedynczej, był rzeczownikiem singulare tantum: nie utworzyliśmy formy „dziecięta” (jak kocię – kocięta, szczenię – szczenięta), bo nie była potrzebna, określenie zbioru dzieci już przecież mieliśmy. A jednak owo znaczenie mnogości powtórzyliśmy w innym rzeczowniku, utworzonym również od słowa *dětъ, mianowicie w rzeczowniku DZIECI o pierwotnej postaci *dětī (a od tego później zdrobnienie *dětъky, w trakcie rozwoju języka przeobrażone w DZIATKI). Ta wtórna forma liczby mnogiej nie wystarczała widać naszym przodkom, bo utworzyli jeszcze rzeczownik zbiorowy *dětva, czyli DZIATWA (wyraz ten w różnych językach i dialektach słowiańskich może oznaczać nie tylko 'dzieci', lecz także 'młode pszczoły', 'larwy pszczoł' albo 'młodzież'). Najczęściej dziś używany rzeczownik DZIECKO też pochodzi od *dětъ, a przeszedł do polszczyzny literackiej najprawdopodobniej z dialektów lub gwar. Pierwotnie słowo to miało zdecydowanie pejoratywne nie tylko nacechowanie (jak BABSKO czy DZIEWCZYNISKO), lecz także znaczenie ('bachor', a nawet 'bękart'), które jednak na gruncie polszczyzny ogólnej dość szybko zanikły. Wyraz DZIECKO występował najpierw równoległe z DZIECIĘ, ale od XIX w. tak się rozprzestrzenił, że niemal całkowicie wyparł DZIECIĘ.